

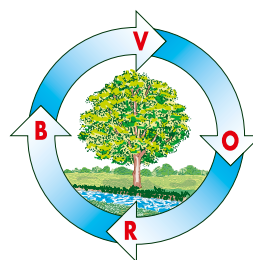
Werkprogramma Schone en Zuinige Agrosectoren Sector Natuur, Bos, Landschap en Houtketen

Jaarwerkplan 2011 | Utrecht maart 2011

JAARWERKPLAN 2011 UTRECHT MAART 2011

SECTOR NATUUR, BOS,
LANDSCHAP EN HOUTKETEN

VOORWOORD

Voor u ligt het Jaarwerkplan 2011 van het Werkprogramma Schone en Zuinige Agrosectoren van de sector Natuur, Bos, Landschap en Houtketen (NBLH). Het werkplan geeft uitvoering aan de gemaakte afspraken in het convenant 'Schone en Zuinige Agrosectoren' (2008) tussen de NBLH-sector en de overheid voor 2011.

Het is de gezamenlijke ambitie dat Nederland meer gebruik gaat maken van hernieuwbare grondstoffen bij de productie van materialen en energie met het doel fossiele grondstoffen te sparen en de uitstoot van broeikasgassen te reduceren. Voor het onderdeel 'Duurzame energieproductie' is afgesproken dat de Agrosectoren jaarlijks 200 petajoule (PJ) aan duurzame energie zullen gaan produceren. De NBLH-sector streeft ernaar in 2020 circa een zesde deel (32 PJ) voor zijn rekening te nemen.

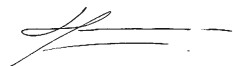
Met het nieuwe kabinet is het ambitieniveau van de Nederlandse regering bijgesteld. Het regeerakkoord van Rutte en Verhagen (2010) is erop gericht om aan te sluiten bij de voor Nederland geldende verplichtingen in het kader van de Europese Unie. Dit betekent dat het behaalde aandeel duurzame energie in 2020 voor Nederland 14% is geworden, terwijl de ambitie in het convenant nog 20% was.

De NBLH-sector ziet de uitvoering van het convenant als haar bijdrage aan de zogeheten Green Deal en wil ondanks deze nieuwe uitgangssituatie verkennen op welke wijze het oorspronkelijke ambitieniveau alsnog gerealiseerd kan worden. De uitvoering van het convenant is niet alleen goed voor het veiligstellen van onze energievoorraad, maar het is ook goed voor de economische bedrijvigheid en de concurrentiepositie van Nederland. Het nieuwe kabinet blijft het innovatie- en actieprogramma Schone en Zuinige Agrosectoren ondersteunen. Momenteel worden verschillende beleidspakketten uit het regeerakkoord uitgewerkt, zoals de Green Deal. Bestaande afspraken en bestaand beleid worden in die uitwerking betrokken. Een nieuw aanknopingspunt vormt de ontwikkeling van de zogeheten biobased economy.

Het Jaarwerkplan 2011 geeft een beknopte visie op de wijze waarop de sector en de overheid hun ambities willen bewerkstelligen. Het bevat een overzicht van de voorgenomen activiteiten, de uitvoeringsstructuur en het financiële kader. Met de realisatie van het jaarwerkplan voor 2011 willen het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie en de NBLH-sector, in samenwerking met hun partners, hun bijdrage leveren aan schone en zuinige Agrosectoren.

Maart 2011,
namens:

Platform Hout Nederland,
Reststoffen,

Drs. L.M.L.H.A. (Loek)
Hermans

Het Bosschap,

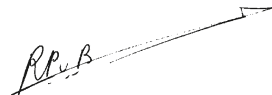
De heer E.H.T.M. Nijpels

Branche Vereniging
Organische Reststoffen,

De heer L.J.P.M. Frissen

Ministerie van
Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie,

Drs. R.P. van
Brouwershaven,
directeur Natuur,
Landschap en Platteland

PROGRAMMA SCHONE EN ZUINIGE SECTOR NBLH

01

Aanleiding

De NBLH-sector heeft samen met een groot aantal andere agrosectoren het convenant 'Schone en Zuinige Agrosectoren' ondertekend om een bijdrage te leveren aan het tegengaan van klimaatverandering en het veiligstellen van de energievoorraad. Het is onze maatschappelijk opgave om energie te besparen, het aandeel duurzame energie te vergroten en de uitstoot van broeikasgassen te reduceren. Daarom heeft de NBLH-sector in het werkprogramma Schoon en Zuinig als doelstelling opgenomen om in 2020 circa 32 PJ duurzame energie per jaar uit biomassa te produceren.

Betrokken partijen

Namens de NBLH-sector hebben het Bosschap, het Platform Hout in Nederland en de Branche Vereniging Organische Reststoffen het convenant getekend. Vanuit het Rijk heeft het toenmalig ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) getekend. Nu is dat het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I).

Het Bosschap

Het Bosschap is het bedrijfsschap voor bos en natuur in Nederland. Het biedt grote en kleine eigenaren van bos en natuur, grote en kleine aannemers, en werkgevers en werknemers in natuur- en bosbeheer een ontmoetingsplaats waar men elkaar spreekt, kennis bundelt, gemeenschappelijke vraagstukken in kaart brengt en deze vraagstukken oplost.

Bos- en natuureigenaren en bosaannemers zijn (vanaf een bepaalde bedrijfsgrootte) verplicht om zich bij het Bosschap aan te sluiten. Het bestuur van het Bosschap bestaat uit vertegenwoordigers van aangesloten bedrijven en werknemers. Bij het Bosschap zijn 290.000 hectare bos en 200.000 hectare natuur geregistreerd van in totaal circa 1.800 eigenaren. Aangesloten zijn onder meer particulieren, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Kroondomein, Defensie, waterschappen, provinciale landschappen en gemeenten. Tevens zijn circa 330 bosaannemersbedrijven lid. Deze terreinbeheerders zijn de producenten van (rest)materialen uit natuurterrein, bos en landschap.

Betrokkenheid bij dit convenant:

Het Bosschap streeft specifiek naar meer biomassa-oogst uit natuurterreinen, bossen en landschappen.

Platform Hout in Nederland (PHN)

Het Platform Hout in Nederland is een coalitie van marktpartijen, overwegend brancheorganisaties, uit de bos-, hout- en papiersector die de gezamenlijke belangen rond de houtketen richting het Rijk behartigt. Het platform werkt aan de verduurzaming van de keten en stimuleert beleidsontwikkeling ten bate van de economische positieversterking van de Nederlandse houtvoorziening en houtverwerkende industrie. De leden zijn: Koninklijke VNP (Vereniging van Nederlandse Papier- en kartonfabrieken), Grontmij NV, EPV (Emballage- en Palletindustrie Vereniging), Staatsbosbeheer, VIGH (Vereniging van Importerende Groothandelaren in Hout), VEN (Vereniging Energie Nederland) en FPG (Federatie Particulier Grondbezit). Deze marktpartijen zijn zowel producenten als inzamelaars en verwerkers van organische (rest)materialen.

Betrokkenheid bij dit convenant:

Het PHN beoogt specifiek dat meer hout gebruikt wordt ter vervanging van andere materialen, bijvoorbeeld in de bouw, en zet zich in opdat meer hout gebruikt wordt voor duurzame energie waarbij een zo hoog mogelijke verwaarding dient plaats te vinden (volgens het cascadeprincipe).

Branche Vereniging Organische Reststoffen (BVOR)

De Branche Vereniging Organische Reststoffen behartigt de belangen van bedrijven die organische reststoffen op doelmatige en duurzame wijze inzamelen en verwerken. De BVOR vertegenwoordigt de meerderheid van de composteerbedrijven in Nederland (> 50 leden, > 70 locaties), alsmede vergisting-installaties en producenten van biomassa voor energieproductie. Leden van de BVOR produceren uit organische reststromen compost, biogas, biomassa en andere grondstoffen. Naast belangenbehartiging biedt de BVOR haar leden ook een kenniscentrum en een netwerkplatform. De BVOR initieert en ondersteunt innovatie: optimale benutting van organische materialen binnen de 'biobased economy' staat hierin centraal.

Betrokkenheid bij dit convenant:

De BVOR wil door optimalisering van de inzet van organische reststromen in het bijzonder inspelen op nieuwe ontwikkelingen in de markt van een biobased economy.

Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I)

Het Rijk wil een duurzame economische groei stimuleren. Op energiegebied wordt gekeken naar het verdienpotentieel van hernieuwbare energie. Biomassa is een potentieel hernieuwbare bron van energie of vervanger van fossiele grondstoffen in de chemie. Vanuit het natuurbeleid is het aspect kostenreductie van belang bij het beheer van het landschap. Het gaat erom biomassa zo kosteneffectief mogelijk in te zetten.

Betrokkenheid bij dit convenant:

Het Rijk is medeondertekenaar van het convenant en het ministerie van EL&I faciliteert de NBLH-sector met de inzet van Agentschap NL en de Dienst Landelijk Gebied (DLG). Zij stelt eigen capaciteit beschikbaar en zet zich in middels het realiseren van noodzakelijke randvoorwaarden.

Visie

Het is de gezamenlijke ambitie dat Nederland meer gebruik gaat maken van hernieuwbare grondstoffen bij de productie van materialen en energie met het doel fossiele grondstoffen te sparen en de uitstoot van broeikasgassen te reduceren.

Doelen convenant 'Schone en Zuinige Agrosectoren'

Het Rijk en vertegenwoordigers van de NBLH-sector hebben afgesproken om de volgende resultaten te behalen:

- Partijen streven ernaar dat door de NBLH-sector uiterlijk in 2020 jaarlijks voor minimaal 32 PJ aan biomassa uit natuur, bos, landschap en de houtketen voor energieopwekking van duurzame energie in Nederland wordt geleverd;
- Partijen dragen bij aan de generiek vastgelegde reductie van broeikasgassen door de agrosector per 2020;
- Partijen realiseren bovengenoemde doelen onder de randvoorwaarden van biodiversiteit en het cascadeprincipe;
- Partijen bieden biomassa aan die voldoet aan de behoeftes en mogelijkheden van de afnemersmarkt en partijen bevorderen meer houtgebruik in productieprocessen en toepassingen;
- Partijen verzorgen het transport en de logistiek van de biomassa die geproduceerd is volgens afgesproken specificaties;
- Partijen streven naar een level playing field om de voorkomen dat er biomassa geëxporteerd wordt die in Nederland inzetbaar is.

Missie

Om deze ambitie te realiseren, gaan we een substantiële bijdrage leveren aan de duurzame productie van biomassa en de inzet van biomassa in productieprocessen stimuleren. Het gaat daarbij om verwerking van binnenlandse restmaterialen, niet om de import ervan.

‘Van resthout naar biomassa: een fantastisch gegeven’

“Wat we doen, is zaagsel, houtkrullen, houtsnippers en afkorthout van houtzagerijen inzamelen en tot houtstof vermalen om vervolgens houtkorrels te produceren die inzetbaar zijn als biomassa. De houtkorrels worden als brandstof gebruikt voor met name energiecentrales en bio-WKK-installaties.”

Dat zegt directeur Hylko Brandsma van Labee Group Moerdijk. Van deze grootste pelletproducent van Nederland neemt het bedrijfsonderdeel Energy Pellets Moerdijk de productie van houtkorrels voor zijn rekening. De productiecapaciteit is 100.000 ton houtkorrels per jaar. De houtkorrel is een CO₂-neutraal hoge kwaliteitsproduct.

Voor Energy Pellets is het biomassaproduct gesneden koek. “Wij hebben meer dan vijftien jaar de expertise in huis,” geeft Brandsma aan. Sinds 1991 produceert het bedrijf houtkorrels. “In dat jaar begonnen we met houtkorrels in Nederland en Oostenrijk en korte tijd later in Duitsland,” aldus de directeur.

Het resthout van Energy Pellets is hoofdzakelijk afkomstig van Nederlandse houtzagerijen. “Dat je van resthout dat je inzamelt en verwerkt, een goed te doseren biomassa kunt maken van constante kwaliteit, is een fantastisch gegeven,” vindt Brandsma. De biomassa wordt niet alleen in eigen land afgezet, maar gaat heel Europa over.

Kansen voor economische ontwikkeling

De sector ziet de uitvoering van het convenant als haar bijdrage aan de zogeheten Green Deal. Via de levering van biomassa en het meer inzetten van biomassa in productieprocessen wil de sector de concurrentiepositie van de hele Nederlandse agrosector verbeteren. Duurzame innovatie bij de verwerking van biomassa (zoals torrefactie, pyrolyse, bioraffinage) helpt Nederland uiteindelijk een extra inkomstenbron te genereren. Volgens bureau Ecorys voorziet de waardeketen van biomassa en afval voor de energieproductie momenteel in een directe werkgelegenheid van ruim 4.000 fte in Nederland. Naar verwachting zal dit in 2020 zijn opgelopen tot ca. 5.500 fte. Deze sector leverde in 2009 van alle hernieuwbare energieketens veruit de grootste bijdrage aan de Nederlandse economie te weten 2,2 promille van het BBP zijnde ca. € 1,2 miljard. (Voorbeeld: zon PV: 0,6 promille = € 0,3 miljard). Mede gelet op de Nederlandse doelstelling zal dit voor de keten van biomassa

en afval naar inschatting van Ecorys in 2020 een factor 3 tot 5 hoger zijn (Zon PV: 3 tot 15 maal).

Organisatie

De convenantpartners verenigen zich in het Biomassaforum en dragen van daaruit, samen met de andere actoren in de agrosector, bij aan het reduceren van broeikasgassen, het realiseren van duurzame energievoorzieningen en het ontwikkelen van een biobased economy. Het Biomassaforum (Rijk en sector) heeft als taak kansrijke marktinitiatieven te stimuleren en te faciliteren om bestaande ketens te optimaliseren en nieuwe ketens te creëren. Zij is vooral stimulator, initiator, makelaar en schakelaar tussen (potentiële) ketenpartners en vormt de brug tussen de NBLH-sector en de overheid voor het bereiken van haar gemeenschappelijke missie.

Het Biomassaforum rekent de complete biomassaketen tot haar aandachtsgebied. Zij focust op het oogsten, verzamelen, be- en verwerken, bundelen, indikken en op het transport en de logistiek van biomassa uit NBLH. Ook focust zij uiteindelijk op het afleveren van de geschikte biomassa aan energieproductenten, naast de duurzame verwerking van biomassa die ongeschikt is voor energetische toepassingen. Zij draagt actief bij aan het realiseren van de randvoorwaarden. Daaronder vallen zowel de productie, toepassing en verwerking van biomassa, de juridische, politiek-bestuurlijke en de sociaaleconomische aspecten als het op gang brengen van een proces van keteninnovatie. Voor het uitvoeren van de ambities is de werkgroep 'Biomassa uit natuur, bos, landschap en de houtketen' opgericht. Deze werkgroep bestaat in meerderheid uit vertegenwoordigers van de convenantpartijen.

De sector NBLH zal begin 2011 haar werkmodel verder professionaliseren. Voor een effectievere beleids- en besluitvorming wordt een kerngroep ingesteld met vertegenwoordigers van de convenantpartijen. Deze kerngroep zal naar verwachting ongeveer vier keer per jaar overleg voeren. De interactie met de bedrijven en het maatschappelijk veld wordt gezekerd via een op te richten klankbordgroep.

Financiering

De partijen (Rijk en sector) zullen de benodigde capaciteit/ ureninzet leveren aan de genoemde gremia, inclusief benodigde projectteams, en ondersteuning en begeleiding bieden aan de ontwikkeling en uitvoering van projecten. De opzet en het functioneren van het werkmodel, inclusief de uitvoering van de te benoemen 'eigen' NBLH biomassaforum projecten, zal vanuit gezamenlijke financiering plaatsvinden.

Voor financiering van de kosten van ('externe') pilots en projecten doen partijen een beroep op private middelen, reguliere subsidiemogelijkheden, convenantondersteunende middelen et cetera, alsmede op andere relevante programma's en budgetten. De sector wijst erop dat voor het behalen van haar sectorale doelen een adequaat stimuleringskader een noodzakelijke randvoorwaarde is, in het bijzonder voor bio-energie. Gelet op recente mededelingen over het beoogde nieuwe stimuleringskader vraagt de sector extra aandacht op dit punt.

WAT IS ER BEREIKT TOT EN MET 2010?

02

Algemeen

In 2008 heeft de sector NBLH zich gecommitteerd aan het convenant 'Schone en Zuinige Agrosectoren'. Het feitelijke startschot voor de convenantactiviteiten is gegeven op de eerste Biomassaforumdag in april 2008. Naast een communicatietraject zijn kort daarop de eerste pilots en projecten van start gegaan. Het CBS heeft recentelijk vastgesteld dat in 2008 het vermeden binnenlands verbruik van fossiele primaire energie door middel van biomassa uit de NBLH-sector ten opzichte van 2007 is toegenomen met ruim 17% tot 13,8 PJ.

Hieronder vindt u een beknopt overzicht van de uitgevoerde activiteiten.

Studie Ecofys

Bureau Ecofys heeft in opdracht van LNV en voortbouwend op een studie van Alterra een inventarisatie uitgevoerd van het biomassapotentieel uit bos, natuur, landschap, stedelijk groen en resthout.

Ten aanzien van het houtige biomassapotentieel blijkt dat momenteel uit het bos gemiddeld 55% van de bijgroei wordt geoogst. Daarnaast komen forse reststromen uit de houtketen vrij: 498 kton ds uit de houtverwerkende industrie en 1,063 kton ds gebruikt hout. Het totale potentieel aan houtige biomassa dat inzetbaar is voor bio-energie komt overeen met 20,1 PJ/jaar.

Tevens is het potentieel van het niet-houtige biomassapotentieel geïnventariseerd uit de bronnen: rietland, grasland en heide. Uit de inventarisatie blijkt dat er 671 kton ds aan heide, gras en riet voor energieopwekking beschikbaar kan komen. Dit komt overeen met 12,1 PJ.

Het totale potentieel houtige en niet-houtige biomassa uit bos, natuur, landschap, stedelijk groen en de houtverwerkende industrie is $12,1 + 20,1 = 32,2$ PJ.

De studie van Ecofys is leidend geweest in de bepaling van het potentieel en de ambities van de NBLH-sector in het kader van dit convenant.

Kennisoverdracht: Biomassaforum, netwerkdag, website en sectorkrant

Op 29 april 2008 is het eerste Biomassaforum gehouden. Het Biomassaforum 2008 zette de ontwikkelingen en perspectieven op een rij. Het was een platform waar partijen elkaar ontmoetten en de basis legden voor verdergaande contacten. Zowel de nationale als de Europese ontwikkelingen kwamen aan bod.

Op dit eerste Biomassaforum werden de contouren van de route tot 2020 duidelijk. Om te komen tot een (biomassa) keten, dienen de schakels aanbod, logistiek, technologie en productie – waaronder afzet van natuurenergie – ontwikkeld en gestimuleerd te worden om te gaan samenwerken. Bij de afsluiting nam Annemarie Jorritsma de bouwstenen voor de agenda in ontvangst. Een levendige biomassamarkt omlijstte de bijeenkomst. Eind 2008 heeft het Biomassaforum een vervolgbijeenkomst gekend waar de uitkomsten van zeven zogeheten quickwinprojecten werden gepresenteerd.

Daarnaast dient hier nog vermeld dat reeds eind 2008 de website biomassaforum.nl 'live' is gegaan.

Quickwinprojecten 2008

De werkgroep NBLH heeft de signalen die in april 2008 uit het Biomassaforum kwamen, vertaald in zeven quickwinprojecten voor verschillende deelthema's/aspecten en diverse organisaties/actoren.

Het doel van deze quickwinprojecten was om eerste resultaten te bereiken. In de zomer van 2008 zijn de eerste projecten gestart. De uitkomsten van deze quickwinactie zijn gepresenteerd op een speciale netwerkbijeenkomst op 17 december 2008. Vertrekpunt was dat de presentatie van de eerste resultaten stimuleert tot verdere acties. Het gaat om de volgende projecten:

- De Biomassacursus Hout voor Energie, door de Algemene Vereniging Inlands Hout;
- De beschikbaarheid van biomassa in combinatie met opbrengsttabellen, door Silve;
- Het landschap geeft energie, door Landschapsbeheer Nederland;
- Biomassa aantrekkelijk alternatief voor landgoedeigenaren, door Federatie Particulier Grondbezit;
- Biomassa en logistiek, door Probos;
- Marktoriëntatie beschikbaarheid oud/resthout, door Probos;
- Verkenning houtige biomassa voor glastuinbouw Velden en de papierindustrie in Renkum en Eerbeek, door de Unie van Bosgroepen.

Knelpunten verkennen en aanpakken

De werkgroep Biomassa NBLH heeft in 2009 een overzicht met belemmerende wet- en regelgeving opgesteld die het bereiken van de ambities uit het convenant kunnen belemmeren. De Wet milieubeheer is een veelgenoemde belemmerende factor. Onder andere regelgeving met betrekking tot emissies en afvalregelgeving – definiëring – belemmeren initiatiefnemers

‘Geloven in houtsnippers als biomassa’

Houtsnippers rechtstreeks leveren aan grootschalige biomassacentrales zoals in Lelystad en Cuyk en aan kleine installaties van onder meer tuindersbedrijven. Dat doet Biomassa Van Werven Energie in Biddinghuizen. “Tien jaar geleden werd biomassa leveren een nieuwe tak van sport. Daar moesten we bij zijn!” zegt Jan van Werven. “Met grote partijen als Nuon en Staatsbosbeheer, die er eveneens in geloofden, konden we langetermijncontracten afsluiten. Nu leveren we 50.000 ton biomassa per jaar. Vooral chips zo groot als gummetjes, maar ook halffabrikaten.”

Een deel van de houtsnippers gaat naar Denemarken. Een beetje jammer, vindt Van Werven. “Als er in Nederland ruimte is voor nog een centrale, kan het daarheen. Dat scheelt transport en je bent milieubewuster bezig.” Het bedrijf maakt snippers van snoeiafval, dunningshout en windsingels. Bomen, tot 90 centimeter dikte toe, worden van top tot teen aangepakt. “Ook van boomstronken maken we snippers; we reinigen ze eerst en ontdoen ze van zand en klei.”

Een pronkstuk noemt Van Werven een mobiele versnipper-machine, die twee miljoen aan investeringen kostte. “We kregen liefst vijf ton subsidie in het kader van het CO2-reductieplan. De chipper is een soort grote tractor met een bunker voor 20 kuub snippers, die over zachte ondergrond kan rijden zonder die te vernielen.”

Duurzaamheid staat hoog in het vaandel bij het bedrijf. “In 2010 willen we energieneutraal zijn. Daarom zijn we bezig met een project van zeven windmolens bij Hattemerbroek; vier zouden alle energie die we opslurpen, al compenseren. Een volgend (samenwerkings)project is een biomassa-centrale in Hattemerbroek nabij een nieuw industrieterrein – zonder gasleiding. Wij willen daarvoor de warmte leveren.”

regelmatig om tot biomassaprojecten te komen. Naast de Wet geluidshinder is ook de Meststoffenwet aangemerkt als remmende of zelfs belemmerende factor bij projectrealisatie. Als gevolg van de Flora- en faunawet blijkt het niet voldoende mogelijk om jaarrond te werken in bos/beplanting of opslag van (top- en tak)hout. Continuïteit in de levering van biomassa komt daardoor onder druk en vereist (te) dure tussenopslag als buffer. Een hernieuwde afweging van belangen kan mogelijk soelaas bieden.

De sector wenst de kansen hiertoe te verkennen. Op 12 december 2009 is de EU Kaderrichtlijn Afvalstoffen van kracht geworden en geïmplementeerd in de Wet milieubeheer. Van belang hierbij is onder meer de uitzondering van de afvalstoffendefinitie voor reststromen uit de bosbouw. De sector verwacht dat het ministerie van Infrastructuur en Milieu (I&M) medio 2011 een toegespitste interpretatie zal communiceren. Andere knelpunten zullen in 2011 worden geadresseerd.

In 2009 zijn de logistieke knelpunten in de keten rond houtwinning uit bos in kaart gebracht. Nadere studie gericht op overige biomassastromen dient te worden opgepakt.

De NBLH-sector heeft onderzoek geïnitieerd naar maatschappelijke weerstanden tegen biomassaproductie in natuur en bos. De resultaten zijn aanleiding voor gerichte communicatie richten beheerders. Bezoekers en recreanten in het

bos hebben veelal begrip voor deze biomassawinning, behalve wanneer het gaat om grootschalige omvormingsprojecten.

Een onderzoek is gestart naar oogstsystemen van biomassa voor energiewinning uit bos en de effecten hiervan op bodemvruchtbaarheid en functionaliteit. De resultaten hiervan worden begin 2011 verwacht.

Investeringsprojecten

In de afgelopen periode is een tiental investeringsprojecten van de grond gekomen waarbij marktpartijen uit de NBLH-sector nadrukkelijk en veelal als trekker betrokken waren. Het betrof projecten op het gebied van zowel biomassawinning als benutting van biomassa.

Landelijke bekendheid hebben projecten gekregen als:

- Het Topell-project: de realisatie van een torrefactiefabriek nabij Duiven.
- Diverse vergisters waaronder een aansprekende vergister in Limburg die geopend werd door de commissaris van de koningin van Limburg, tevens voorzitter van de BVOR.
- Een pilotproject gericht op de verbranding van natuurgrasverbranding met energiewinning bij een viskweker te Drenthe.
- Het Grasso-project waarbij natuurgras wordt ingezet voor de productie van karton. Dit project is door minister Cramer tijdens een werkbezoek bezocht.

- Vervanging van aardgas gestookte houtdrooginstallaties door biomassagestookte installaties met gebruikmaking van een eigen resthout door bedrijven in de Nederlandse Houtsector zoals palletfabriek PKF te Roosendaal.

Netwerkverbreding

Het afgelopen jaar is fors ingezet op netwerkverbreding en inbreng in platforms als de SER en de High Level Group Biobased Economy.

Bij de ontwikkeling van de Stimuleringsregeling Duurzame Energieproductie (SDE) in 2009 en 2010 is met redelijke mate van succes inbreng geleverd om de regeling goed toepasbaar te maken voor de (keten)sector. In samenwerking met de glastuinbouwsector zijn kansen voor biomassa tijdens verschillende bijeenkomsten door leden van de werkgroep gepresenteerd. Zo werden in afgelopen periode drie bijeenkomsten voor glastuinbouwers, en drie bijeenkomsten voor terreinbeheerders georganiseerd om ontwikkelingen en perspectieven van biomassa te presenteren. Datzelfde gebeurde voor een groep ondernemers in de agrarische loonwerksector (CUMELA) Met koplopers aan de gebruikskant zijn in Gelderland de belangrijkste knelpunten geïnventariseerd (door Probos en Alterra) en vervolgens in een bestuurlijk traject gebracht ter verbetering van dienstverlening en handhaving door gemeenten en provincie.

Kansen creëren en benutten

De convenantpartijen hebben eind 2010 geïnvesteerd in een verkenning van de kansen voor wilgenteelt. De resultaten van dit project worden in 2011 verwacht.

Het Boschap heeft namens de partners en met (co) financiering van de Programmadirectie Biobased Economy een ketenmakelaar aangesteld om de NBLH-sector verder te helpen met het op gang brengen van biomassastromen. In 2010 is een verkenning uitgevoerd naar kansrijke productmarktcombinaties (PMC's), die in 2011 uit kunnen groeien tot businesscases. Deze PMC's vormen in dit werkplan een centrale rol. Kansen worden vooral gezien in:

- Bio-warmte-krachtkoppelingen (bio-wkk's) in de glastuinbouw;
- Maximale inzet van hoogwaardige compost uit groenafval als veenvervanger (en waardering van de daardoor gerealiseerde CO2-reductie);
- Torrefactie – een homogeen eindproduct; optimalisering van de toelevering uit groenafval en andere stromen;
- Verwerking van natuur- en bermgras;
- Vervanging van aardgasgestookte drooginstallaties bij houtbedrijven;
- Optimalisering van oogst en lokale toepassing in de Nederlandse bosbouw;
- Nieuwe hoogwaardige toepassingen van houtige biomassa (o.a. pellets), recycling en verlenging van de keten.

In opdracht van het ministerie van EL&I heeft DLG verkend wat het Rijk zou kunnen doen in de gebiedsprojecten. DLG zal langs twee lijnen een rol spelen: het verbinden en faciliteren van partijen (sector en overheden) om in gebieden ketens van productie tot gebruik van biomassa te realiseren. Partijen worden onder andere gefaciliteerd door knelpunten in de uitvoering te agenderen voor zover deze al niet wordt opgepakt (zie ook hoofdstuk 2). Kansen en goede voorbeelden worden benut om een transitie naar een duurzaam gebruik van biomassa als grondstof en voor energie te stimuleren. Dit wordt gedaan door de verbreding te zoeken en pilots en goede voorbeelden te communiceren.

Op internationaal terrein dient vermeld te worden dat de sector betrokken is bij de zogeheten COST-actie 'Development and harmonisation of new operational research and assessment procedures for sustainable forest biomass supply'. Hiermee wordt op internationaal niveau gewerkt aan meer eenduidigheid op het gebied van onderzoek en communicatie (gebruik van terminologie en eenheden), waardoor de basis voor vruchtbare uitwisseling van kennis en ervaringen versterkt wordt. Kennis is verder uitgewisseld met de Zweedse wood-fuel associatie op het onderwerp duurzaamheid van de biomassa. In overleg met Alterra zijn voor 2011 nieuwe onderzoeksthema's benoemd die voor de sector belangrijk zijn. Deze onderzoeken zijn nog niet gehonoreerd.

Vanzelfsprekend heeft de sector op diverse plekken inbreng geleverd op het onderwerp verduurzaming van biomassa.

Zo is een pilot rond biomassa uit landschap uitgevoerd en is deelgenomen in de NTA-werkgroep 8080 (duurzaamheid criteria biomassa).

Ten slotte dient gemeld te worden, dat de sector is gestart met de ontwikkeling en uitvoering van een pragmatische communicatieaanpak. In het verlengde hiervan wordt een informatieboekje ontwikkeld om boseigenaren te informeren over en te motiveren tot biomassawinning.

Beleidsprioriteiten 2011

In 2011 zal worden ingezet op het neerzetten van een werkstructuur voor de langere termijn. De stuurgroep, bestaande uit de convenantpartijen, en een klankbordgroep (breder samengesteld) zullen deel uit maken van deze structuur die in het eerste kwartaal van 2011 zal worden vastgesteld. De sector – bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties – zal via gerichte communicatie actief betrokken worden bij de uitvoering van het jaarwerkplan 2011.

Prioritering en ontwikkeling van de in 2010 benoemde PMC's is voorzien in 2011

Partijen willen in 2011 met inschakeling van DLG voor zogeheten gebiedsprojecten een aanpak middels een koploperstrategie ontwikkelen. Pilots worden gestart om deze vervolgens samen met andere voorbeelden te communiceren. Aldus wordt met het inschakelen van het innovatievermogen en het uitvoeringspotentieel van regio's tot resultaat gekomen.

Bevordering van materiaalhergebruik, zowel van eindige grondstoffen als van herbruikbare materialen achten de convenantpartners van groot belang. De Stichting Kringloop Hout signaleerde recentelijk een lager percentage materiaal hergebruik. Daarom achten convenantpartijen versterkte aandacht op dit punt essentieel.

De meerjarenroute, die in de eerste helft van 2011 wordt vastgesteld, zal op termijn richtinggevend zijn bij de nadere formulering van jaarlijks te initiëren en uit te voeren acties en prioriteiten. Adequate ondersteuning vanuit de overheid wordt hierbij van groot belang geacht. De werkstructuur voor de uitvoering van het convenant dient nu, na beëindiging van de formele opschorting per september 2010, toegesneden te worden op een krachtige uitvoering van het jaarwerkplan alsmede op borging van continuïteit en betrokkenheid van de achterban.

Voor draagvlak en betrokkenheid van het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties zal in de eerste helft van 2011 een communicatieaanpak worden geformuleerd. Het Biomassaforum zal hierbij een centrale functie vervullen.

'Geen afval, maar waardevolle producten en energie'

Het is de bedoeling van de Van Kaathoven Groep (VKG) om in Veghel een eigen vergistingsinstallatie te bouwen. Maar vergunningen en subsidie lieten dusdanig lang op zich wachten dat het afvalverwerkingsbedrijf tussentijds koos voor deelname in een vergistingsinstallatieproject in Flevoland. "We wilden er toch alvast een slag in kunnen maken," vertelt Rob van Kaathoven.

Intussentide zijn de vergunningen en subsidie voor het Veghelse project toegekend en buigt VKG zich over mogelijkheden daar. Het bijzondere van deze installatie is dat deze geheel zal draaien op de eigen 'Energimix'. "Energimix bestaat uit natte, energierijke, organische restproducten. Dan heb je het over bijvoorbeeld yoghurt en pindakaas die over de datum zijn en afgekeurd als voedsel."

Als grondstoffen voor de vergistingscentrale in Flevoland dienen deels mest en voor de rest coproducten van VKG. De installatie produceert biogas, dat wordt omgezet in elektriciteit, en warmte. Ze levert op jaarbasis 4 miljoen kWh aan elektriciteit, goed voor duizend huishoudens. De tuinder gebruikt de warmte om kassen te verwarmen. "We zijn hard op weg het maximale rendement uit deze centrale te halen! Ons principe is: kleinschalig beginnen en het uitrollen als we ervaring hebben," verklaart Van Kaathoven.

VKG heeft vorig jaar haar missie bijgesteld. Ze streeft een wereld zonder afval na. "Waardevolle producten van reststromen maken staat bij ons voorop. Lukt dat niet, dan maken we er energie van. Bij natte stromen lukt het het best om er energie van te maken. Van droge stromen, zoals gft compost, maken we bijvoorbeeld hoogwaardige kattenbakvulling."

In januari 2011 wordt een biomassacongres in Arnhem georganiseerd voor ambtenaren en bestuurders die onder meer betrokken zijn bij vergunningverlening. Een en ander is opgezet in samenwerking met de provincie Gelderland.

Actiepunten en resultaten 2011

Algemene actiepunten

- Actie: Nader uitwerken van de in 2010 opgestarte formulering van de visie en marsroute naar 2020.
- Resultaat: In lijn met haar visie, zal een meerjarenaanpak inclusief benodigde kennisontwikkeling ten behoeve van doelrealisatie 2020 zijn vastgesteld gericht op grootschalige transitie.
-
- Actie: Ontwikkeling en vaststelling van een effectieve, meerjaren uitvoeringsvorm voor het jaarwerkprogramma
- Resultaat: Effectieve uitvoeringsvorm vastgesteld en operationeel.
-
- Actie: Opstellen en uitvoeren van een gerichte communicatieaanpak (2011) uitrollen.
- Resultaat: Schakels in keten optimaal betrekken bij doelstelling en uitvoering convenantplannen; 50% van doelgroepen kent project, ondersteunen belang project en kennen hun rol; 25% is bereid mee te doen. In januari 2011 wordt het symposium 'Energie uit houtige biomassa', gericht op lokale overheden gehouden
-
- Actie: Uitwerking kansrijke productmarktcombinaties vormgegeven (6)
- Resultaat: Zes kansrijke PMC's geprioriteerd en bijbehorende marktpartijen voor realisatie gevonden en samengebracht
-
- Actie: Opstarten van 4 tot 8 DLG-pilots.
- Resultaat: 4 tot 8 kringlopen op lokaal/regionaal niveau, waarbij knelpunten geïdentificeerd zijn en gewerkt wordt aan een oplossing.
-
- Actie: Monitoring jaar 2.
- Resultaat: Voor de sector en overheid zijn monitoraspecten vastgesteld en is een eerste sectormonitoring uitgevoerd. Een (Google earth) kaart met alle biomassa-initiatieven is beschikbaar.
-
- Actie: Demonstratie- en netwerkdagen, excursie innovatieve oogst en logistieke concepten.
- Resultaat: 2 praktijkbijeenkomsten georganiseerd; 2 keer ten minste 100 personen aanwezig en enthousiast; een eerste innovatieve machine gedemonstreerd.

Actie: De overheid spant zich in om prioritaire knelpunten als gevolg van wet- en regelgeving weg te nemen.
 Resultaat: Structureel overleg tussen overheden loopt; een eerste concrete resultaat geboekt.

Productie en beheer

Actie: Pilotproject uitvoeren met innovatieve machines voor winning van lastig winbare biomassa.
 Resultaat: 1 pilot uitgevoerd; resultaten vastgelegd en gecommuniceerd naar relevante doelgroep (bijvoorbeeld heide of riet).
 -
 Actie: Pilotprojecten uitvoeren met innovatieve machines voor winning van houtige stromen als top- en takkenhout.
 Resultaat: 1 keer pilotproject uitgevoerd voor praktijktest innovatieve oogstechniek; resultaten gecommuniceerd naar relevante doelgroep.
 -
 Actie: Verkennen haalbaarheid en uitvoeren proefproject wilgenplantages voor zgn. overhoeken, dan wel in functiecombinatie.
 Resultaat: Randvoorwaarden voor benutten van overhoeken bekend, 1 keer praktijkproject voorbereid.
 -
 Actie: Cursus FPG doorzetten en cursus AVIH verbreden naar andere deelnemende sectoren en continueren.
 Resultaat: Cursus FPG 4 keer verzorgd en cursus van de Algemene Vereniging Inlands Hout (AVIH) (2008) inhoudelijk verbreed voor de houtverwerkende sector en BVOR-leden; cursus 2 keer gegeven.

Actie: Stimuleren biomassabezittende doelgroepen tot produceren en oogsten van extra biomassa.
 Resultaat: Boekwerkje ontwikkeld en bekend gemaakt in doelgroep als start voor intensievere communicatie gericht op extra oogsten. Eerste meetbare resultaten verwacht in 2012 (extra oogstinitiatief met in totaal ruim 10 kton).

Levering en bewerking biomassa

Actie: Studie cascadeprincipe bij NBLH-biomassabenutting uitvoeren (gebruikt hout).
 Resultaat: Kansrijke houttoepassingsketen t/m hout voor energiefase in kaart gebracht en doorgerekend. Belemmeringen en kansen in beeld Realisatieplan opgesteld. Levering GHG-rekentool in verband met RED-eisen aan biomassa
 -
 Actie: Studie cascadeprincipe voor groenafval uitvoeren.
 Resultaat: Kansrijke hoogwaardige toepassingen voor groenafval-deelfracties (energie en hoger op cascaderingsladder) in kaart gebracht en doorgerekend. Belemmeringen en kansen in beeld. Realisatieplan opgesteld.

'Geld verdienen is uren maken'

In De Lier staat sinds enkele jaren een houtgestookte WKK-installatie, die met succes draait op niet meer te benutten restanten van spaanplaat en mdf. "De installatie levert per uur 850 kilowatt elektriciteit, die over het elektriciteitsnet wordt gestoken, en 5 megawatt warmte, die enkele tuinders in de buurt gebruiken voor hun kwekerijen," legt Marc van Bommel uit. Hij vertegenwoordigt leverancier Vyncke, die dergelijke installaties bouwt. "Deze is de eerste in zijn soort waarvan de warmte naar tuinders gaat."

Voor warmtekrachtkoppelinginstallaties is gas de gangbare brandstof. Er zijn volgens Van Bommel nog "niet veel" houtgestookte WKK's in Nederland. "Voor een houtgestookte heb een grote installatie nodig. Er zit ook meer werk aan dan bij gas en ze vereist meer aandacht. Zeker als de gasprijs laag is, kiest men voor het gemak."

Het is met deze installatie een fors voordeel dat de eigenaar ervan tevens houtleverancier is. "Zo kan hij zijn eigen houtresten gebruiken. Dat maakt de kosten een stuk gunstiger." De houtleverancier verstookt jaarlijks 13 tot 15 duizend ton houtrestanten, waarvan een deel ingezameld is.

Er stond op dezelfde locatie al eerder een soortgelijk project, eveneens met hout. Dat liep niet naar wens. "De eigenaar wilde het anders aanpakken, met behoud van de turbine die er stond," zegt Van Bommel. "We hebben toen een ketel neergezet die binnen alle emissiegrenzen efficiënt draait. En l ng, zonder stoppen. Want er geld mee verdienen, betekent uren maken op volle capaciteit. Minimaal 8.000 uur per jaar."

Actie: Opbouwen samenwerking in keten van innovatieve kansrijke conversiemogelijkheden. Een en ander in nauwe samenwerking met verwerkers en producenten van biomassa.

Resultaat: Samenwerkingsprojecten gestart met enkele kansrijke organisatiestructuren en technologische ontwikkelingen (samenwerking met glastuinbouwsector, waterschappen, lokale overheden en technologisch georiënteerde ketens als torrefactie en vergassing)

Toepassing biomassa

Actie: Studie buitenlandroute is in 2010 uitgevoerd: level playing fieldinitiatief ondersteunen; de overheid speelt hierbij een vooraanstaande rol.

Resultaat: Voor   n veel voorkomende buitenlandroute is in samenwerking met stakeholders een plan van aanpak ontwikkeld om tot level playing field te komen. Eerste uitwerkingsinitiatief gestart.

-

Actie: Resultaat van in 2010 ontwikkelde blauwdruk voor realiseren biomassa-centrale groenafval wordt bekend gemaakt bij relevante partijen.

Resultaat: Met name BVOR-leden en lokale overheden kennen hun kansen voor realisatie van verbrandingsinstallaties.

-

Actie: Onderzoek naar innovatieve bewerkings- en toepassingsmogelijkheden voor gras, riet, ruigte et cetera voor toepasbare brandstoffen. Nieuwe PMC's verkend.

Resultaat: Voor deze lastige stromen zijn kansrijke opties verkend en kansen verkend met bezitters en potentiële verwerkers en eindgebruikers van deze biomassastromen.

-

Actie: Onderzoek naar kritische succesfactoren voor maximale veenvervanging door hoogwaardige compost.

Resultaat: Inzicht in belemmeringen en kansen voor maximale veenvervanging door hoogwaardige compost, inclusief percepties van betrokken partijen. Inzicht in het CO2-potentieel van veenvervanging (uitgedrukt in PJ bijdrage).

Het geraamde (interne) budget voor 2011 zal bepaald worden in directe afstemming met drie betrokken besturen en het ministerie van EL&I. De kosten voor de sector zullen beperkt blijven tot inzet van tijd vanuit de sectoren, de beleidsgroep en de klankbordgroep, en een nog af te spreken financiële bijdrage voor interne projecten. EL&I financiert via Agentschap NL de procesbegeleiding voor de totstandkoming van het jaarwerkprogramma en de algemene programmamonitoring.

Innovatieagenda en de biobased economie

Voor financiering van de kosten van innovatieprojecten doen partijen een beroep op de door het kabinet vastgestelde en nog vast te stellen ondersteuningsregelingen. Het financieel instrumentarium dat ter beschikking staat voor de transitie naar de productie en het gebruik van duurzame energie bestaat uit ondermeer uit SDE+, EIA, VAMIL, Groen Financiering, SNL et cetera. Een goede werking van de SDE+ acht de sector essentieel.

Daarnaast biedt de Programma Directie Biobased Economy mogelijkheden voor de ontwikkeling van nieuwe productmarkt-combinaties tot businesscases. Markrijpe initiatieven zullen aan het projectbureau BBE worden voorgelegd voor (co)financiering.

'Gras als grondstof voor vergister? Ja, dat kan!'

"Het mooie is dat de meeste mensen een beeld van natuurgras hebben dat het niet in een vergistingsinstallatie zou passen. Ze concluderen dan ook dat zo iets voor gras niet interessant is. Maar vergisten kan wél met gras!"

Gras verdient een beter imago, vindt Nico Boele van Staatsbosbeheer. Daarmee bedoelt hij beslist niks 'softs', integendeel. "We hebben hier een flink areaal natuurgras. Je kunt het beschouwen als afval waarvan de storkosten steeds hoger worden. Maar je kunt ook laten zien dat je met de energie in gras nuttige dingen kunt doen."

Dat laatste gebeurt bij een vergistingsproject in het Groningse Westerkwartier, waarbij Boele betrokken is. Bij boer Johannes van der Veen in Niebert draait sinds een jaar een co-vergister, waarvoor zijn koeienmest de eerste grondstof is. Daarnaast gebruikt hij restproducten, zoals 'over de datum'-producten van supermarkten. Gras komt er straks bij als grondstof. "We gaan dit jaar los," meldt Boele.

De praktijk bleek weersbarstig. Gras zandvrij maken was het probleem niet. Maar gras – na inkuiling op Van der Veen's erf – omvormen tot brokken van maximaal 6 centimeter zodat de vergister ze aankan zonder verstopt te raken, was veel lastiger. Twee jaar zweten leverde een snijwagen op die dat kan. Zonder het doorzetttingsvermogen van de boer en diens geloof in het welslagen was het niet gelukt, verzekert Boele.

De boer denkt intussen alweer verder. Van de massa die na vergisting overblijft, moet iets te maken zijn. En de restwarmte die vrijkomt? Boele: "Die wil hij gebruiken om houtsnippers te drogen. Die kunnen vervolgens dienen als brandstof voor lokale houtkachels."

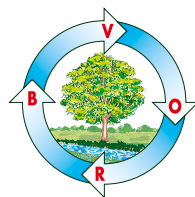

Dit is een publicatie van Agentschap NL in samenwerking met:

Platform Hout in Nederland

Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

Agentschap NL
NL Energie en Klimaat
Croeselaan 15
Postbus 8242 | 3503 RE Utrecht
T +31 (0) 88 602 92 00

© Agentschap NL | maart 2011
Publicatie-nr. 2DENB1015

Hoewel deze publicatie met de grootst mogelijke zorg is samengesteld kan Agentschap NL geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele fouten.

Agentschap NL is een agentschap van het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie. Agentschap NL voert beleid uit voor diverse ministeries als het gaat om duurzaamheid, innovatie en internationaal. Agentschap NL is hét aanspreekpunt voor bedrijven, kennisinstellingen en overheden. Voor informatie en advies, financiering, netwerken en wet- en regelgeving.

De divisie NL Energie en Klimaat versterkt de samenleving door te werken aan de energie- en klimaatoplossingen van de toekomst.